

Falvai Mátyás

Bemérni magunkat az örökkévalósághoz

Méhes Károly: A kis halottlító

Lehet-e kevés eszközzel, nagy szavak nélkül izgalmasan írni? Lehet-e csavaros történetek nélkül, csupán egy-két szereplővel katarzist kiváltani? Az álkérdéseinkre adott határozott igent ez esetben Méhes Károly új, az Alexandra Kiadó gondozásában megjelent elbeszéléskötete mondatja ki velünk. Hiszen miért ne lehetne így? Mozart zenéjében sem a hangok sűrűsége adja ki a fenséget, hanem a harmónia. Borsos Miklós is tudott hét egyszerű vonallal remekművet alkotni.

Ez a letisztultság azonban megköveteli a magáét. A kis halottlító darabjai nem olvashatóak metrón, villamoson, buszon. Ha már közlekedési eszközön akarjuk olvasni, tegyük ezt inkább vonaton. De a legjobban akkor járnánk el, ha egy képzeletbeli olvasási útmutató tanácsait követve üres, végtelen délutánokon olvasnánk egy kényelmes karszékben, belefeledkezve a szép ívű történetekbe, minden novella után megállva, időt hagyva, hogy leülepedjenek.

Méhes Károly már-már zenei arányérzékkel felépített írásaiban szikár, mondhatni klasszikus stílusa és az időtlenséget sugárzó, lassú tempójú narráció lebegő szálai makacsul fonják körül azt a néhány témát, melyek a kötet középpontjában állnak, úgymint: boldogságkeresés, útkeresés, elszámolás, emlékezés és felejtés.

Az Aki keres, az című nyitódarabban plasztikusan idézi meg a hetvenes-nyolcvanas éveket, néhány félmondattal utalva csupán a korra és a helyszínre, hiszen a téma időtlen és térhez sem kötött. Noha Méhes alig jelez számunkra bármit is úgy a külvilágról, mint a főhős kamasz lelkivilágáról, szinte a gyomrunkban érezzük az egész történést, ott vagyunk a fiúval, elkísérjük eleve kudarcra ítélt útján, melynek során meg akarja találni a már rongyosra gyúrt Film, színház, muzsikából ismert fiatal színésznőt, Török Ágneszt. Csak találkozni akar vele, hiszen az már maga volna a boldogság, és furcsamód nem is kételkedik benne, hogy találkozik vele. Makacsságát, mellyel elhatározta, hogy neki pedig muszáj látnia idolját, már-már bódulatnak is lehetne nevezni. Klérezzük a novella soraiból a kamasz fiú léthelyzetének minden frusztrációját, tudjuk, hogy az ő hatalmas ifjú vágyai nem Török Ágnesnek szólnak, a színésznő csupán hordozója a vágyaknak, melyeket a fiú mintegy ernyőre rávetít, és tudjuk, ha mégis találkozna vele, nem változna semmi, mégis drukkolunk neki. A happy end elmarad, és ekkor sejtjük, hogy nem egy kimondottan vidám könyv vár ránk.

Egy semmivel össze nem téveszthető „szocreál” fiatalság emlékét idézi meg az Üdülés című darab is. Bár a novella alapján nem kapunk leírást a környezetről, a helyszínről, néhány jól elhelyezett mondatból kibomlik előttünk a véget érni nem akaró forró délutánok, a céltalan lődörgés hangulata, a tapinthatóvá váló unalom, a felhólyagzott ping-pong asztalok képe és a vietnámi papucscok csattogása. És tudni, érezni véljük, mit jelenthetett az a pár percnyi esetlen oroszóra, amit főhősünk, a gátlásos kamasz (az előbbinek testvére, barátja lehetne, sőt miért ne lehetne ugyanő?) adott az „amerikás csajnak”.

A Kőváry-villa lelkei és a Hotel Campi című írásokban közös, hogy áthatja őket valami zavaros misztikum, és ugyanaz az időtlenség és magány, mely a kötet összes darabjára jellemző. Az előbbiben a gyermekkorba visszanyúló kíváncsiság éled újjá a főszereplő agyában a titokzatos Kőváry-villával kapcsolatban, melynek új lakói, egy roskatag öregember, egy csúnyaságával együtt bujaságot árasztó lány és maga, a Halál személyében. A lány – aki ambivalens vágyakat ébreszt a főhősben – testesíti meg ez esetben a boldogságkereső, szeretetéhes lényt, ám ezt az információt ügyesen adagolja Méhes, a késleltetéshez pedig segítségére van a balladai homály eszköze. A novella végén azonban hideg realizmussal oszlatja szét a misztikumot, mikor is főhősünk a lány apjával beszélget:

„– Annyit árujjon el, hogy hívják a... kedves lányát?”

– Vera. Annyit jelent: igazság. Mégiscsak az igazság a legfontosabb. Legyen az akármilyen csúf vagy rémisztő, akkor is a legszebb, mert az az igazság. Különbözik megette a fene az egészét.”.

A Hotel Campi magányos utazója nem az igazságot kutatja; épp ellenkezőleg: felejteni akar, de jól tudjuk, nem megy ez olyan könnyen, hiszen „az emlékek a hajszálereken úgyis beszívárognak, olyan ez, mint valamiféle büntetés”. Pedig hősünk mindent megtesz ennek érdekében: külhonban bolyong, távol emlékeitől, üres, steril szállodai szobákban bujdokol, viszkít nyakal. A megformálásra itt is jellemző a balladai homály és a szaggatottság, sőt krimiszzerű, itt-ott Borges-i hangokkal is találkozunk. Az Esetek egy esős napon címéhez hűen esős hangulatot áraszt. A novella hat kis szeccset tartalmaz; elolvasva őket az az érzésünk, mintha egy kisfilmsorozatot látnánk. A filmszerűen megjelenített töredékek tehát kibontatlanul sorjáznak egymás után, mégis megsejtjük mögöttük a megannyi különböző, mégis valami titkos szálon egymáshoz kötődő sorsot, életet, és rájövünk a kíméletlen igazságra, nevezetesen arra, hogy a hétköznapiesség esőben még jobban fáj. Mintha az eső beszélne rólunk, és az igazat mondaná, azt az igazat, amelyet nem szeretnénk hallani. Csakúgy, mint a kis halottlátó, a novella egyik szereplője, aki földöntúli képességeinek köszönhetően beelát az emberek veséjébe. „Sajnálom szegény embereket” – mondja ő. „Biztos rossz tudni, hogy valaki tudja a színtiszta valóságot. Hogy miként lett az életből halál, és hogy a halál mennyire, de mennyire más, mint az élet. De persze önző vagyok, és mind közül magamat sajnálom a legjobban. Mert biztos, hogy én se maradok tiszta. Lehet, már az is bűn, hogy mindent kikotyogok. Ha szerencsém van, egyszerűen bolondnak tartanak majd.”. Az Esetek egy esős napon másik alakjában, Herlicska G. Nándor alanyi költő, könyvtáros szerepében a lírai alkatot figurázza ki Méhes, mely töretlen ifjonti optimizmussal párosul, és ezzel kapcsolódik az Áradó költészet című darabhoz, amelyben szintén a lírai magatartás, a hiúság és a giccs kerül pellengérré.

A Kristály Emese című történet Dosztojevszkij idéző feszültséggel teli, és az alapállás is hasonló: bizarr emberek beszélgetnek bizarr dolgokról egy kényelmetlen helyzetben. A szerző rögtön az elején tudtunkra adja, hogy itt most ne számítsunk nagy dolgokra, ő „csak úgy bele, a nagyvilágba, mintha egy pohár ital mellett ücsörögve, magában beszélne”, adja tovább a történetet. Pusztán adomázgatásnak vélni az elbeszélést azonban nehezünkre esik, hiszen a történet egyrészt kevesebb, mint egy jó anekdota (hol van a csattanó, hol van a szórakoztató történet?), másrészt pedig sokkal több is annál (példázat a szenvedélyről?). Szenvedély. Ritka jelenség Méhes kötetében. Mégis találunk rá példát: a Győzzön a jobbik történetesen szikár stílusa és letisztultsága ellenére szokatlanul szenvedélyes írás a magát próbára tevő, megjavulni akaró, többszörösen visszaeső bűnözőről. A Győzzön a jobbik írója kiváló dramaturg: szinte kamaradramához hasonló ez a laza, sallangmentes, modern formája ellenére is feszültséggel átégett duett: a bűnöző és a pap kettőse.

A sírkamra mélyén és A néma kutya már átevez a kötet egyik meghatározó témájához, a halálhoz, de e két darabban inkább az elmúlás szelével megcsapott lelkek elszámolása a központi kérdés. A szabadság vizein, a Megállómánia, az Alex Kasay naplójából, illetve az Enyém maradsz viszont más aspektusból térképezi fel a halálhoz való viszonyt. Ezen elégikus hangulatú novellák szereplői a halállal néznek farkasszemet, ki félve, ki rezignáltan, ki pedig sóvárgón. Jellemzőjük, hogy mindegyik darab az élet egy bizonyos meghatározó pontjáról szemléli a halál kérdéskörét, az aranymetszés utáni harmadból, melyet legalább annyira meghatároz a cezúra előtti kétharmad rész, mint a harmadik harmad utáni időtlenség és határnélküliség. Méhes azt kutatja, hogyan mutatunk odaátról; az inercia-rendszer, melyhez bemérjük magunkat az örökkévalóság (vagy a „soha-többé-nem-valóság”). Ebből a szemszögből önkéntelenül vetődnek fel olyan kérdések, mint: Lehet-e megjavulni? Lehet-e jól élni? Mit jelent, jól élni? Lehet-e jól meghalni?

A fenti gondolatiság köré szerveződő novellák kétségkívül legjobb és legkomolyabb darabja, a méltán a kötet leghangsúlyosabb pontján (vagyis a végén) helyet foglaló Az enyém maradsz. Apa és lánya szokatlanul erős kapcsolatát rekonstruálja a polifón szerkesztésű írás, mely egyrészt áll az apa derűs bolondságából összeálló feljegyzések citálásából, másrészt a lány elmékedéseiből, öreg édesapja betegágyánál. „Ül és néz rám. / A kislányom. / Igenis, birtokos eset.” – olvassuk mintegy felütésként. Igen, ez a birtoklási vágy, ez a fékevesztett, kizárólagosságra törekvő, ellentmondást és osztozkodást nem tűrő birtoklási vágy, sőt birtoklási kényszer az, amiről Méhes beszél nekünk. Ahogy apa és lánya kétségbeesetten kapaszkodnak egymásba, hiszen ha ez a kapaszkodó nincs – nincs semmi. Semmi, amihez viszonyulhatnának, amit

szilárdnak érezhetnének. Minderre ráadásul, mint egy halovány díszlet körvonalai, rávetül a kor, a kor atmoszférája, mely megfosztotta gyermekeit a biztonság érzetétől, és az egyetlen biztos pont, amit cserébe adott: a félelem, a bizonytalanság állandósága.

Méhes elbeszéléseinek intim, elégikus hangütése könnyen involválja az olvasót. Hiszen semmi sem olyan emberi, mint ez a meditatív, nosztalgikus hangulat, amely az elmúlás kontextusában minden embert időnként magával ragad. Sok van ebben a beállítódásban Méhes korábbi műveiből, elsősorban verseiből, és ennek fényében bátran állíthatjuk, hogy *A kis halottlító* szervesen illeszkedik az eddigi életműbe.

A leginkább figyelemre méltó ebben a könyvben azonban az az egyensúlyra való törekvés és e törekvésben az a kiemelkedő teljesítmény, ami arra irányul, hogy a szemléletmódjában, formájában, tempójában és kifejezésében sokszor eltérő novellákat egy egyenletes színvonalú és intenzitású köteté szerkessze az író. Ez az egyenletesség teremti meg azt az atmoszférát, amelyben megindulhat az író gondolati ritmusának felvétele, ezáltal a novellák különböző jelentésrétegeinek sikeres feltárása. Méhes Károly tehát nem azzal ér el hatást, hogy a szánkba rágja, amit mondani akar, netán, hogy drámai módon strukturálná mondanivalóját, hanem azzal, hogy belekényszerít bennünket egyfajta jótékony lassúságba, ily módon készítve fel bennünket arra, hogy méltóképpen fogadjassuk be alkotásait. És amit cserébe kapunk tőle: szépség és igazság. Mert ahogy korábban a Kővály-villa lakója szájába adta: igazság nélkül „megette a fene az egézet”. Mi pedig hozzátesszük: a szépség nélkül is.

(Méhes Károly: A kis halottlító; Szignatúra könyvek, Alexandra Kiadó, 2004.)

vszabónóémi festménye
József Attila: Tudod, hogy nincs bocsánat című verséhez